

Οι εξελίξεις στην Πολιτική Περιβάλλοντος¹

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ε. ΝΥΧΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΑΝΑΓΚΗ της προστασίας του περιβάλλοντος έγινε έντονη σε παγκόσμιο επίπεδο τις τελευταίες δεκαετίες. Η επιταχυνόμενη επέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον σε όλα τα μήκη και πλάτη της υδρογείου και η αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση των περιβαλλοντικών προβλημάτων έχουν κάνει πλέον γενικώς αποδεκτή την ανάγκη της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων με τρόπο που να δημιουργεί συνθήκες «αειφορίας». Διαπιστώσεις σχετικά με τα προβλήματα του περιβάλλοντος οδηγούν στο συμπέρασμα ότι είναι αναγκαίες δράσεις και πολιτικές που συμβάλλουν στη διατήρηση και προωθούν τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο του πλανήτη μας. Τοπικά προβλήματα μπορεί να αναφέρονται σε ρύπανση εδαφών και υδάτων, υποβάθμιση αστικού και φυσικού περιβάλλοντος, μείωση της βιοποικιλότητας κ.λπ. Προβλήματα στο επίπεδο του πλανήτη μπορεί να αναφέρονται σε αλλαγή κλίματος, σε οξίνιση λιμνών και ποταμών, σε ρύπανση της ατμόσφαιρας και των θαλασσών κ.λπ.

Στον ευρωπαϊκό χώρο παρατηρείται μια σχετικώς αργή αλλά σταθερή επιδείνωση της κατάστασης του περιβάλλοντος σύμφωνα με επίσημες εξειδικευμένες εκθέσεις (*Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992α*). Η επιδείνωση αυτή παρατηρείται παρά τα ειδικά μέτρα που λαμβάνονται εδώ και δύο δεκαετίες, γεγονός που καταδεικνύει την ανεπάρκειά τους και την ανάγκη μιας ολοκληρωμένης αντιμετώπισης. Ως αιτίες αναφέρονται οι δραστηριότητες του ανθρώπου και κυρίως στους τομείς της Γεωργίας, Δασικής Παραγωγής και Αλιείας, της Ενέργειας, της Βιομηχανίας, των Μεταφορών και του Τουρισμού, όπου οι αλλαγές είναι περισσότερο σημαντικές. Οι υφιστάμενες παρατηρήσεις σε συνδυασμό με προβλέψεις για τη μελλοντική εξέλιξη δημιουργούν δικαίως έντονες ανησυχίες. Ο τουρισμός προσφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ενδιαφέρον για τη χώρα μας. Υπολογίζεται ότι ο αριθμός των τουριστών στις μεσογειακές περιοχές θα ανέλθει σε 380-760 εκατομμύρια το έτος 2025 ανάλογα με το ρυθμό ανάπτυξης. Στις παράκτιες

περιοχές της Μεσογείου ειδικότερα αναμένονται 160 εκατομμύρια επισκέπτες το 2000 και 260 εκατομμύρια το 2025 σε σύγκριση με 55 εκατομμύρια μόνο το 1984 και περίπου 100 εκατομμύρια το 1990 (*Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992β*).

Είναι ευνόητη επομένως η ανάγκη αναδείξεως του περιβαλλοντικού προβλήματος ως σημαντικού θέματος στην ημερήσια διάταξη των συζητήσεων του μέλλοντος, όχι μόνο γιατί συνδέεται με την ποιότητα της ζωής αλλά και, κυρίως, γιατί συνδέεται με την «επιβίωση» της ζωής όπως τουλάχιστον τη γνωρίζουμε σήμερα. Τελευταία μάλιστα αρχίζει να γίνεται κατανοητό ότι η οποιαδήποτε ανάπτυξη με την κλασική θεώρηση του όρου δεν μπορεί παρά να περάσει από περιβαλλοντική αξιολόγηση με σκοπό τη διατήρηση και την προστασία των φυσικών πόρων και μάλιστα στη βασικότερη τους μορφή: έδαφος, νερό, αέρας.

Στα πλαίσια αυτά, είναι ενδιαφέρον να εξετασθούν οι σημερινές τάσεις και αντιλήψεις σε θέματα πολιτικής, περιβάλλοντος στον ευρωπαϊκό χώρο και πώς, ενδεχομένως είναι δυνατόν να επηρεάσουν προσεχείς εξελίξεις στη διαδικασία του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Η Συνθήκη της Ρώμης δεν είχε αναφορές στο περιβάλλον, μια και οι προτεραιότητες της εποχής εκείνης είχαν επικεντρωθεί σε άλλους τομείς και δραστηριότητες, ενώ η ευαισθητοποίηση και ο προβληματισμός σε θέματα περιβάλλοντος ήταν ακόμη σε εμβρυακή μορφή.

Παρά την έγκαιρη διαπίστωση της ανάγκης περιβαλλοντικών ρυθμίσεων σε κοινοτικό επίπεδο και για οικονομικούς λόγους (για παράδειγμα η βασική οδηγία 67/548², σχετικά με την ταξινόμηση, την επισήμανση και τη συσκευασία επικίνδυνων ουσιών είχε ως σκοπό την προστασία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος, μέσω της εναρμόνισης της νομοθεσίας των χωρών μελών, επέφερε όμως και κάποια τάξη στη χημική βιομηχανία της εποχής) η αποδοχή πολιτικής περιβάλλοντος γίνεται από τους ηγέτες των κρατών μελών στο Παρίσι τον Οκτώβριο 1972. Η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων

Εθνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη που προηγήθηκε την ίδια χρονιά στη Στοκχόλμη ασφαλώς συνετέλεσε στην γενικότερη ευαισθητοποίηση, όπως φαίνεται από την παρακάτω χαρακτηριστική δήλωση της Διάσκεψης του Παρισιού (μετάφραση του γράφοντος από το γαλλικό κείμενο):

«Η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι αυτοσκοπός: η πρώτη επιδίωξη είναι η μείωση των διαφορών στις συνθήκες διαβίωσης. Αυτό πρέπει να επιτευχθεί με τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών εταίρων. Θα πρέπει να συνοδευθεί από βελτίωση και της ποιότητας και του επιπέδου ζωής. Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πνεύμα, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις αξίες και τα μη υλικά αγαθά καθώς και στην προστασία του περιβάλλοντος, ούτως ώστε να τεθεί η πρόοδος στην υπηρεσία του ανθρώπου.»

Η κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος είχε πια γεννηθεί με αποτέλεσμα το Πρώτο Πρόγραμμα Δράσης που δημοσιεύθηκε στις 20.12.1973³. Ακολούθησαν άλλα τέσσερα Προγράμματα Δράσης μέχρι σήμερα καθώς και σημαντικές νομικές βελτιώσεις στα κείμενα των συνθηκών που συνοψίζονται κυρίως στις εξής:

• Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη έως το 1987

Της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης προηγήθηκαν σημαντικές εξελίξεις στον τομέα του περιβάλλοντος σε διεθνές επίπεδο με κορύφωσή της δημοσίευση της Αναφοράς της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη που συστάθηκε στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1983. Η αναφορά αυτή, που είναι γνωστή ως Αναφορά Brundtland από το όνομα της προέδρου της επιτροπής, πρωθυπουργού τότε της Νορβηγίας, ολοκληρώθηκε και δημοσιεύθηκε το 1987 με τίτλο *Το κοινό μας μέλλον*⁴, δημιούργησε δε μεγάλη αίσθηση και κατέστησε σαφή την ανάγκη λήψης μέτρων σε παγκόσμια κλίμακα. Αναμφισβήτητα, οι εργασίες της επιτροπής αυτής επηρέασαν και την περιβαλλοντική θεώρηση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Έτσι, στην Ενιαία Πράξη ο τίτλος VII, «Περιβάλλον», αποτελείται από 3 άρθρα: 130Π, 130Ρ και 130Σ.

Με το άρθρο 130Π καθορίζονται οι εξής στόχοι (*Krämer και Παλαιολόγου, 1992*):

- Διατήρηση, προστασία του περιβάλλοντος και βελτίωση της ποιότητάς του
- Συμβολή στην προστασία της υγείας των προσώπων
- Εξασφάλιση συνετής και ορθολογικής χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων.

Ταυτόχρονα, εισάγονται οι παρακάτω αρχές:

- η αρχή της προληπτικής δράσης
- η αρχή της επανόρθωσης των προσβολών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή τους
- η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει»,

και τονίζεται η ανάγκη της ενσωμάτωσης της προστασίας του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές της Κοινότητας.

Με το άρθρο 130Ρ καθορίζεται ποιο όργανο και με ποια μορφή αποφασίζει για ενέργειες σε θέματα περιβάλλοντος. Σύμφωνα με αυτό, το Συμβούλιο είναι το όργανο που μπορεί να αποφασίζει για όλα τα θέματα σχετικά με το περιβάλλον, ύστερα όμως από πρόταση της Επιτροπής.

Τέλος, το άρθρο 130Σ ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ του δικαιώματος των κρατών μελών να λαμβάνουν μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και των κοινοτικών διατάξεων. Τα κράτη μέλη επιτρέπεται να θεσπίζουν μέτρα ενισχυμένης προστασίας που τείνουν προς την ίδια κατεύθυνση και προσεγγίζουν τους στόχους του άρθρου 130Π περισσότερο από ό,τι η αντίστοιχη κοινοτική ρύθμιση.

• Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση έως το 1992

Οι διεθνείς εξελίξεις διαδραμάτισαν και στην περίπτωση της νέας συνθήκης ένα σημαντικό ρόλο ως προς το περιβάλλον. Η Συνδιάσκεψη του Ρίο στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη το 1992 έθεσε επί τάπητος για μια ακόμη φορά τους προβληματισμούς και την ανάγκη για δράση σε παγκόσμιο επίπεδο κυρίως με τη Διακήρυξη των βασικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όσον αφορά το περιβάλλον και την ανάπτυξη (Χάρτα για τη Γη) και με το Πρόγραμμα Δράσης που θα πρέπει να αναλάβει η Διεθνής Κοινότητα μετά το 1992 (Agenda 21).

Στη νέα συνθήκη είναι εμφανής η αναβάθμιση του περιβάλλοντος και ο κυρίαρχος ρόλος του στην ανάπτυξη της Ευρώπης. Τα νέα στοιχεία είναι τα εξής:

- Άρθρο 2: Η Κοινότητα έχει ως αποστολή μεταξύ άλλων «να προάγει... μια σταθερή και διαρκή μη πληθωριστική και σεβόμενη το περιβάλλον ανάπτυξη...»

- Άρθρο 130Ρ: Καθορίζει τους εξής στόχους:

- τη διατήρηση, προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος,

- την προστασία της υγείας του ανθρώπου,

- τη συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων,

- την προώθηση σε διεθνές επίπεδο μέτρων για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Ταυτόχρονα, το ίδιο άρθρο θέτει τη βάση για την ενσωμάτωση των αρχών του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές, τονίζει τις αρχές της προφύλαξης και προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος κατά προτεραιότητα στην πηγή (του προβλήματος) και την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Τέλος, δηλώνει ότι η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Κοινότητας και μάλιστα όχι μόνο «τις συνθήκες του περιβάλλοντος στις διάφορες περιοχές αλλά και την οικονομική και

κοινωνική ανάπτυξη της Κοινότητας στο σύνολό της και την ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της».

Συμπληρωματικά θα πρέπει να αναφερθεί και η σημασία της αρχής της επικουρικότητας (άρθρο 3B) για τα θέματα του περιβάλλοντος, αν και δεν αναφέρεται μόνο σ' αυτά. Έχει, όμως, ιδιαίτερη σημασία ότι η αρχή σε συνδυασμό με το άρθρο A των κοινών διατάξεων, το οποίο δηλώνει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες, ευνοεί ιδιαίτερα την καθιέρωση δημοκρατικών διαδικασιών με στόχο τη διαφάνεια, την αντικειμενικότητα και την αποτελεσματικότητα που πρέπει να χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη πολιτική περιβάλλοντος.

πόρους και βλάπτουν γενικώς το περιβάλλον. Φιλοδοξεί να συμβάλει στην επίτευξη των αλλαγών αυτών στην κοινωνική συμπεριφορά προωθώντας τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών εταίρων, της δημόσιας διοίκησης, των δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων και του κοινού, τόσο ως μεμονωμένων πολιτών όσο και ως καταναλωτών. Επιπλέον, προάγει το πνεύμα της κοινής ευθύνης και ασφαλώς των κοινών υποχρεώσεων όλων των παραπάνω κοινωνικών εταίρων. Τέλος, για να επιτευχθεί ένας σωστός επιμερισμός ευθυνών προωθεί μια σημαντική διεύρυνση του φάσματος των μέσων τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα και, ενδεχομένως, αθροιστικά για την επίλυση συγκεκριμένων θε-

ΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ

Η πολιτική περιβάλλοντος από την εισαγωγή της το 1973 στην Κοινότητα ασκείται με προγράμματα δράσης.

Η κατάρτιση του πέμπτου κατά σειρά κοινοτικού προγράμματος δράσης για το περιβάλλον με τίτλο «Στόχος η Αειφορία» συνέπεσε με την τροποποίηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης και την ψήφιση της νέας συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο πρόγραμμα αυτό, καθιερώνεται η έννοια της «αειφόρου ανάπτυξης», όπως αυτή εισάγεται για πρώτη φορά με την Αναφορά Brundtland ως «η ανάπτυξη η οποία καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες» (Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992β).

Η καινοτομία αυτού του προγράμματος είναι ότι δεν αποτελεί ένα συνταγολόγιο για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και δεν παρουσιάζει συγκεκριμένα μέτρα για να διορθώσει την κατάσταση εκεί όπου το περιβάλλον έχει πληγεί. Θέτει μακροπρόθεσμους στόχους, άρα δεν αναμένει να ανακρίψουν πρώτα τα προβλήματα και προσπαθεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για αλλαγές στις σημερινές τάσεις και πρακτικές που εξαντλούν τους φυσικούς

μάτων ή προβλημάτων του περιβάλλοντος.

Μια άλλη σημαντική καινοτομία του πέμπτου προγράμματος είναι ότι λαμβάνει υπόψη τις ιδιομορφίες των διαφόρων περιοχών της Κοινότητας και ιδίως την ανάγκη, όπως τονίζεται, να αναπτυχθούν οικονομικά και κοινωνικά οι λιγότερο πλούσιες περιοχές της. Βασικός σκοπός επομένως, είναι η διαφύλαξη αλλά και η αναβάθμιση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών, καθώς και η προστασία των φυσικών τους πόρων, ούτως ώστε να χρησιμοποιηθούν με γνώμονα την αειφόρο ανάπτυξη για οικονομική ανάπτυξη και οικονομική ευημερία.

Τέλος, σύμφωνα με το συγκεκριμένο πρόγραμμα, επειδή η δραστηριοποίηση και η συμμετοχή του κοινού πρέπει να γίνει σε τοπικό πρωτίστως επίπεδο, χρειάζεται ουσιαστική συμβολή της παιδείας στην ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, τα θέματα αυτά θα πρέπει να ενσωματωθούν στη διδακτέα ύλη από την πρωτοβάθμια μάλιστα εκπαίδευση.

Με βάση τη σχετική σημασία τους από πλευράς περιβαλλοντος, δίδεται ιδιαίτερη προσοχή σε πέντε τομείς: βιομηχανία, ενέργεια, μεταφορές, γεωργία και τουρισμό, οι οποίοι

έχουν ασφαλώς καθοριστική σημασία για την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και ξεχωριστή βαρύτητα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, όπως η Ελλάδα. Μέσα από ένα πλέγμα μακροπρόθεσμων στόχων στους διάφορους αυτούς τομείς και ποιοτικών ή ποσοτικών ενδιάμεσων στόχων που πρέπει να έχουν επιτευχθεί ως το 2000, παρουσιάζονται συγκεκριμένες ενέργειες με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα και οι πιθανοί φορείς ή οικονομικοί κλάδοι, οι οποίοι θα κληθούν να διαδραματίσουν συγκεκριμένο ρόλο.

Τέλος, σημαντική έμφαση δίδεται στο ρόλο της Κοινότητας στον ευρύτερο διεθνή χώρο όσον αφορά τόσο τα θέματα στο επίπεδο του πλανήτη όσο και τοπικά και περιφερειακά θέματα, στο πλαίσιο είτε διεθνών συμβάσεων είτε διμερών συνεργασιών.

Δύο είναι οι καινοτομίες του πέμπτου προγράμματος που χρήζουν ειδικής μνείας: η καθιέρωση διαλόγου των κοινωνικών εταίρων και η διεύρυνση της δέσμης των μέτρων.

A. Η καθιέρωση του διαλόγου γίνεται με βάση τη διαβούλευση εκ των κάτω προς τα άνω και όχι πλέον με αποκλειστική χρήση της εκ των άνω προς τα κάτω νοθεσίας. Αυτό όχι μόνο στο πλαίσιο του διαλόγου των κοινωνικών εταίρων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, αλλά και στο πλαίσιο των ευθυνών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που έχει συγκροτήσει τις ακόλουθες ομάδες διαλόγου:

– *Μια γενική συμβουλευτική επιτροπή* που αποτελείται από εκπροσώπους των επιχειρήσεων, των καταναλωτών, των συνδικαλιστικών και επαγγελματικών οργανώσεων, των μη κυβερνητικών οργανισμών και των τοπικών και περιφερειακών αρχών.

– *Ένα δίκτυο* για την εφαρμογή των μέτρων από αντιπροσώπους των κατάλληλων εθνικών αρχών και υπηρεσιών της Επιτροπής ως προς την πρακτική εφαρμογή των κοινοτικών μέτρων. Πρωταρχικός σκοπός του δικτύου είναι η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειρίας καθώς και η διαμόρφωση κοινών προσεγγίσεων στο πρακτικό επίπεδο υπό την επίβλεψη της Επιτροπής.

– *Μια ομάδα* για την επισκόπηση της περιβαλλοντικής πολιτικής αποτελούμενη από αντιπροσώπους της Επιτροπής και των κρατών μελών σε επίπεδο Γενικών Διευθυντών, με στόχο την προαγωγή της αμοιβαίας κατανόησης και την ανταλλαγή απόψεων σε θέματα πολιτικής μέτρων για το περιβάλλον.

Όπως αναφέρεται στο πέμπτο πρόγραμμα «*οι τρεις αυτές ομάδες διαλόγου θα έχουν ειδική συμβολή στην προώθηση του επιμερισμού της ευθύνης στην πράξη μεταξύ των κυριότερων παραγόντων της σύμπραξης και στην εξασφάλιση της εφαρμογής των μέτρων με αποτελεσματικότητα και διαφάνεια.*»

B. Η διεύρυνση της δέσμης των μέσων για μια ολοκληρωμένη πολιτική περιβάλλοντος θεωρήθηκε αναγκαία, ώστε να

πραγματοποιηθούν καλύτερα οι επιθυμητές μεταβολές στις σημερινές τάσεις και πρακτικές αλλά και να μπορέσουν να συμμετάσχουν σωστά οι κοινωνικοί εταίροι. Το πέμπτο πρόγραμμα προτείνει τις εξής κατηγορίες μέσων:

Νομοθετικά μέσα

Τα νομοθετικά μέσα εφαρμόστηκαν σχεδόν αποκλειστικά στα προηγούμενα προγράμματα. Θεωρούνται πάντα χρήσιμα, ωστόσο προβλέπεται μικρότερη συμμετοχή τους στο μέλλον, ιδιαίτερα σε μια εποχή που γίνονται προτάσεις για μείωση των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων στο πλαίσιο της Κοινότητας.

Οικονομικά μέσα

Αφορούν μέσα που βασίζονται στους μηχανισμούς της αγοράς και αποβλέπουν στην ευαισθητοποίηση τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών σχετικά με την αιεφόρο χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων και την αποφυγή ρύπανσης και αυξημένης παραγωγής αποβλήτων. Στην πράξη αυτό μεταφράζεται με παροχή οικονομικών και φορολογικών κινήτρων και αντικινήτρων ή εφαρμογή της αστικής ευθύνης που, ενδεχομένως, καταλήγουν στην ενσωμάτωση του εξωτερικού περιβαλλοντικού κόστους στην παραγωγή των καταναλωτικών και άλλων αγαθών. Με αυτή την έννοια, τα μέσα αυτά συνδέονται με μια τιμολογιακή πολιτική, η οποία καθιστά τα φιλικά προς το περιβάλλον προϊόντα και υπηρεσίες ανταγωνιστικά έναντι άλλων που δεν προωθούν την έννοια της αιεφορίας.

Οριζόντια βοηθητικά μέσα

Τα μέσα αυτά αφορούν την υποστήριξη της πολιτικής περιβάλλοντος με αξιόπιστα στοιχεία και δεδομένα μέσω της επιστημονικής έρευνας και ανάπτυξης, της βελτίωσης του κλαδικού και χωροταξικού σχεδιασμού, της ενημέρωσης και αγωγής του κοινού και των καταναλωτών, της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Μέσα χρηματοδοτικής στήριξης

Για πολλούς αποτελούν ίσως την πιο ενδιαφέρουσα καινοτομία για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες όπως η Ελλάδα. Με βάση το άρθρο 130P παράγραφο 2 της νέας συνθήκης που παρουσιάστηκε παραπάνω είναι επιθυμητή η χρησιμοποίηση των διαρθρωτικών ταμείων της Κοινότητας για χρηματοδοτικές δραστηριότητες στον τομέα του περιβάλλοντος σύμφωνα με την κοινοτική νομοθεσία για το περιβάλλον. Το θέμα αναπτύσσεται διεξοδικότερα παρακάτω.

Η χρηματοδοτική στήριξη των παραπάνω ταμείων και μέσω των κατέστη ουσιαστικά δυνατή με την αναμόρφωση των κοινοτικών διαρθρωτικών ταμείων το 1993. Το πέμπτο πρόγραμμα δράσης και οι αρχές και οι στόχοι της αιεφόρου ανάπτυξης ενσωματώνονται στον κανονισμό 2081/93⁵ για την αποστολή

των διαφορετικών ταμείων με αποτέλεσμα όχι μόνο να λαμβάνεται υπόψη η περιβαλλοντική κατάσταση μιας περιφέρειας στην εκπόνηση των προγραμμάτων, αλλά και να ενθαρρύνεται η χρηματοδότηση έργων σχετικών με το περιβάλλον. Είναι χαρακτηριστικό το σημείο του κανονισμού αυτού που καθορίζει το πεδίο και τις μορφές παρέμβασης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Σύμφωνα με αυτό, είναι επιλέξιμη η χρηματοδότηση μεταξύ άλλων:

«παραγωγικών επενδύσεων και επενδύσεων σε έργα υποδομής με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, εφόσον οι επενδύσεις αυτές συνδέονται με την περιφερειακή ανάπτυξη.»

πάντως, θεωρείται σχετικά ικανοποιητική η ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού προβληματισμού στα διαρθρωτικά ταμεία συμπεριλαμβανομένου και του Ταμείου Συνοχής. Πράγματι, οι νέοι κανονισμοί των διαρθρωτικών ταμείων του 1993 περιλαμβάνουν τα στοιχεία εκείνα που αναβαθμίζουν τον ρόλο του περιβάλλοντος μέσα από τα κείμενα της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και του πέμπτου προγράμματος δράσης. Έτσι, τα κράτη μέλη οφείλουν να παρουσιάσουν την υπάρχουσα κατάσταση του περιβάλλοντος και να προβούν σε μια στρατηγική ανάλυση των επιπτώσεων του αναπτυξιακού προγραμματισμού τους. Επίσης, είναι υποχρεωμένα να εξασφαλίσουν την συμμετοχή των εθνικών υπηρεσιών περιβάλ-

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η Επιτροπή παρουσίασε την έκθεση προόδου σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος πολιτικής και δράσης της τον Ιανουάριο 1996 (*Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996*). Στην έκθεση αυτή εξετάζεται η πρόοδος από την πρώτη περίοδο της εφαρμογής του πέμπτου προγράμματος (1993-1995). Η κατάσταση συνοψίζεται ως εξής:

1. Ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού προβληματισμού στις άλλες πολιτικές

Έχει σημειωθεί πρόοδος αλλά όχι με τον ίδιο ρυθμό στους διάφορους τομείς-στόχους. Σημαντικότερη εμφανίζεται στον μεταποιητικό τομέα όπου υπάρχει σχετική νομοθεσία και όπου σχετικά γρήγορα έγιναν ορατά τα οικονομικά πλεονεκτήματα που απορρέουν από την υιοθέτηση μιας σωστής περιβαλλοντικής πολιτικής. Επισημαίνεται, όμως, το γεγονός ότι θα έπρεπε να υπάρχει μεγαλύτερη συνειδητοποίηση και βούληση να ενσωματωθεί ο προβληματισμός γύρω από το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη στη διατύπωση άλλων πολιτικών, ώστε να ωφεληθούν τόσο οι ίδιες όσο και το περιβάλλον και η αειφόρος ανάπτυξη. Στο επίπεδο της Επιτροπής

λόντος και να προσδιορίσουν το πλαίσιο λειτουργίας τους τόσο κατά την φάση του προγραμματισμού όσο και κατά τη φάση της εφαρμογής και της παρακολούθησης.

2. Διεύρυνση του φάσματος των μέσων

Και σ' αυτόν τον τομέα η πρόοδος κρίνεται ως βραδεία, ενώ φαίνεται ότι η νομοθετική ρύθμιση παραμένει προς το παρόν η κύρια προσέγγιση παρά τη μείωση συνολικά των νέων νομοθετικών προτάσεων. Ιδιαίτερα τονίζεται η καθυστέρηση σε τομείς όπου αρχικά υπήρχε αισιοδοξία, όπως για παράδειγμα ο φόρος ενέργειας/CO₂. Πάντως, τα μέσα που βασίζονται στην αγορά θεωρούνται ως η σημαντικότερη ομάδα εργαλείων που διαθέτουμε για μελλοντική δράση με σκοπό την εφαρμογή μιας νέας περιβαλλοντικής πολιτικής. Εδώ υπολογίζονται όχι μόνο επιβαρύνσεις ή φόροι για λύση προβλημάτων, αλλά και θετικά μέτρα που αποσκοπούν στην ενθάρρυνση νέων προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον ή πρακτικών που διατηρούν και προστατεύουν τους φυσικούς πόρους. Είναι πλέον σε πολλούς σαφές ότι οι διαδικασίες παραγωγής και οι αγορές του μέλλοντος θα είναι διαφορετικές. Ως προς τις διαδικασίες παραγωγής, η προσπάθεια

χρειάζεται να επικεντρωθεί στην αποφυγή εκπομπών στερεών και υγρών αποβλήτων με χρησιμοποίηση νέων καθαρών τεχνολογιών, ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση. Ως προς τα προϊόντα, θα πρέπει να επιδέχονται τον χαρακτηρισμό του «οικολογικού», δηλαδή τόσο η χρήση τους όσο και κατάληξή τους να είναι φιλική προς το περιβάλλον. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα ανωτέρω αποκτούν μεγαλύτερη βαρύτητα από το γεγονός ότι αυτά γίνονται σήμερα αποδεκτά και σε χώρες ιδιαίτερα ανεπτυγμένες όπως η Γερμανία, όπου παλαιότερα υπήρχαν φόβοι παρεμπόδισης της ανάπτυξης λόγω περιβαλλοντικών εμποδίων.

3. Ισοτίμη συνεργασία και κοινή ευθύνη

Στα πλαίσια της ισοτίμης συνεργασίας και κοινής ευθύνης, που αποτελεί ένα ουσιαστικό σημείο της νέας προσέγγισης του πέμπτου προγράμματος, σημειώθηκε αξιοπρόσεκτο πρόοδος όσον αφορά το διάλογο και τη διαφάνεια των θεμάτων του περιβάλλοντος τόσο στα πλαίσια των θεσμοθετημένων ομάδων (π.χ. Γενική Συμβουλευτική Επιτροπή, κ.λπ.) όσο και εκτός αυτών με τη συμμετοχή της βιομηχανίας, μη κυβερνητικών οργανώσεων, τοπικών και περιφερειακών αρχών κ.λπ. Επιπλέον, σε αρκετά κράτη μέλη έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία κατάστροφησης στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη με βάση το πέμπτο πρόγραμμα ή την «Agenda 21», του γνωστού σχεδίου που καταρτίστηκε κατά τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο το 1992. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί και η δημιουργία επίσημων μηχανισμών ενσωμάτωσης του περιβαλλοντικού προβληματισμού σε άλλους τομείς πολιτικής είτε με πρωτοβουλία των κρατών μελών είτε με πίεση της Επιτροπής. Έτσι, σε ορισμένα κράτη μέλη ιδρύθηκαν μονάδες περιβάλλοντος σε άλλα υπουργεία (π.χ. Ενέργειας, Μεταφορών, Γεωργίας κ.λπ.), ενώ τα κράτη μέλη που ωφελούνται από χρηματοδοτήσεις σε κοινοτικό επίπεδο υποχρεώθηκαν να συντονίσουν τον προγραμματισμό με τις αντίστοιχες υπηρεσίες περιβάλλοντος. Αυτό έχει δώσει μια τέτοια ώθηση στη συμμετοχή των υπηρεσιών περιβάλλοντος σε θέματα στρατηγικής και προγραμματισμού, που αρχίζουν να δημιουργούνται προβλήματα στην παρακολούθηση και αξιολόγηση λόγω του πλήθους των παρεμβάσεων σε συνδυασμό με διαρθρωτικές αδυναμίες των υπηρεσιών αυτών. Στην Ελλάδα για παράδειγμα το ΥΠΕΧΩΔΕ καλείται να παρακολουθεί ουσιαστικά την εξέλιξη και την πρόοδο 13 περιφερειακών προγραμμάτων, 17 τομεακών προγραμμάτων και 8 προγραμμάτων κοινοτικών πρωτοβουλιών, ενώ έχει ταυτόχρονα και την ευθύνη της διαχείρισης του προγράμματος περιβάλλοντος στα πλαίσια του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1994-1999).

4. Αλλαγή της συμπεριφοράς και των προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης

Η αλλαγή της συμπεριφοράς αποδεικνύεται ως ο πιο φιλό-

δοξος, ενδεχομένως, στόχος. Η συνειδητοποίηση και η γνώση των προβλημάτων είχε ως αποτέλεσμα μια θετική εξέλιξη σε τοπικό επίπεδο. Έτσι, κρίνεται ότι η παροχή των σωστών πληροφοριών, το υψηλό επίπεδο συνειδητοποίησης και η ευκολότερη επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων παραγόντων συμβάλλουν στην αποδοχή της ανάγκης για αειφόρο παραγωγή και κατανάλωση μακροπρόθεσμα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κακή οικονομική συγκυρία των τελευταίων ετών δεν βοήθησε την πρόοδο στον τομέα αυτό. Ένα τμήμα της βιομηχανίας με βραχυπρόθεσμους στόχους μπόρεσε να ισχυροποιήσει τη θέση του ότι τα μέτρα για το περιβάλλον και την αειφορία θέτουν εμπόδια στην ανάπτυξη του κλάδου. Ταυτόχρονα, η ανεργία και ο κοινωνικός προβληματισμός, ως αποτέλεσμα αναδιαρθρώσεων σημαντικών κλάδων, έσπρωξε το περιβάλλον σε δεύτερη μοίρα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι το Λευκό Βιβλίο της Επιτροπής για την Ανάπτυξη του Ανταγωνισμού και την Απασχόληση (*Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993*), εξετάζοντας τις διαρθρωτικές σχέσεις μεταξύ του περιβάλλοντος και της απασχόλησης, καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις και συστάσεις μεταξύ των οποίων η ιδέα για μετακίνηση του φορολογικού βάρους από την εργασία και το κοινωνικό κόστος στους φυσικούς πόρους και τη χρησιμοποίησή τους.

5. Εφαρμογή και τήρηση της νομοθεσίας

Αν και διαπιστώνεται πρόοδος, εκφράζεται η άποψη ότι χρειάζονται μεγαλύτερες προσπάθειες. Η καθυστέρηση, ιδίως, της μεταφοράς της νομοθεσίας σε εθνικό επίπεδο παραμένει «ενδημικό» πρόβλημα στα περισσότερα κράτη μέλη.

6. Η διεθνής διάσταση

Επισημαίνεται η ανάγκη να διατηρηθεί η ώθηση που δόθηκε από τη Συνδιάσκεψη του Ρίο, ενώ τονίζεται η αυξανόμενη σπουδαιότητα που αποδίδεται στη διεθνή διάσταση και στο ότι η κοινοτική πολιτική για το περιβάλλον θα πρέπει να συμβάλει στην προώθηση μέτρων σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων, όπως ορίζει η νέα συνθήκη. Σ' αυτό το πλαίσιο, η Κοινότητα έχει θέσει τις εξής προτεραιότητες:

– Αποτελεσματική εφαρμογή όλων των σχετικών διεθνών περιβαλλοντικών συμβάσεων, συμπεριλαμβανομένης και της σύμβασης σχετικά με την ερημοποίηση, η οποία εγκρίθηκε τον Ιούνιο 1994.

– Ενεργός συμμετοχή στις εργασίες της Επιτροπής για την Αειφόρο Ανάπτυξη με σκοπό την έγκαιρη περάτωση των εργασιών για τη συνολική ανασκόπηση της εφαρμογής της Agenda 21.

– Συμμετοχή στις εργασίες που θα διεξαχθούν στα διάφορα διεθνή όργανα (Επιτροπή Εμπορίου και Περιβάλλοντος, Ηνωμένα Έθνη, κ.λπ.).

ΤΑ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα κοινοτικά διαρθρωτικά ταμεία ενισχύουν τις προσπάθειες για οικονομική και κοινωνική συνοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Αναθεώρηση του 1988 επέφερε διπλασιασμό των πόρων μεταξύ 1987 και 1993 και επικέντρωσε τις προσπάθειες σε συγκεκριμένους στόχους, για παράδειγμα βελτίωση του ΑΕΠ σε κράτη μέλη όπου αυτό βρίσκεται κάτω του μέσου όρου, οικονομική ανασυγκρότηση των περιοχών που παρουσιάζουν βιομηχανική παρακμή και των αγροτικών περιοχών κ.λπ. Με τη συμφωνία της Συνόδου του Εδιμβούργου τον Δεκέμβριο 1992 όχι μόνο αυξήθηκαν οι διαθέσιμοι πόροι, αλλά και δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις περιφέρειες με

ριβάλλοντος έχουν αυξηθεί από 100 εκατομμύρια ECU κατ'έτος την περίοδο 1985-1987 σε 850 εκατομμύρια ECU κατ'έτος μεταξύ 1989-1993 (σε τιμές 1994), ενώ εκτιμάται ότι θα ξεπεράσουν τα 1500 εκατομμύρια ECU κατ'έτος την περίοδο 1994-1999.

Εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Κοινότητας με βάση εκθέσεις συμβούλων καταδεικνύουν ότι η κλίμακα των επενδύσεων που απαιτούνται στις περιοχές με αναπτυξιακή καθυστέρηση είναι σημαντική. Ο πίνακας 1 παρουσιάζει μια τέτοια εκτίμηση του 1994, η οποία κρίνεται τώρα συντηρητική, μετά την εμπειρία των πρώτων ετών και τις αναθεωρήσεις προς τα πάνω των αναγκαίων επενδύσεων για την ικανοποίηση συ-

μεγαλύτερη αναπτυξιακή καθυστέρηση (93,8 σε σύνολο 141 δισεκατομμύριων ECU). Από τα ταμεία, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) έχει τη μεγαλύτερη συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη με χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων και έργων υποδομής. Στα πλαίσια της λειτουργίας του οι πόροι για επενδύσεις σε έργα πε-

γκεκριμένων κοινοτικών οδηγιών, για παράδειγμα στους τομείς ύδρευσης και αποχέτευσης.

Ταμείο Συνοχής

Με τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ιδρύθηκε το Ταμείο Συνοχής για να ενισχύσει τα κράτη μέλη με κατά κεφα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΜΕΣΕΣ ΕΤΗΣΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΓΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

	Λοιπά απόβλητα ύδατα /εκατ. ECU	Λοιπά στερεά απόβλητα/εκατ. ECU	Βιομηχ./επιβλαβή απόβλητα/εκατ. ECU	Ύδρευση/εκατ. ECU	Σύνολο/εκατ. ECU
Ελλάς	240	35	2	95	372
Ιρλανδία	95	20	7	30	152
Ιταλία	208	15	14	288	525
Πορτογαλία	113	35	14	149	311
Ισπανία	458	19	10	372	859
Σύνολο	1.114	124	47	934	2.219

(πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994)

λή ΑΕΠ χαμηλότερο από το 90% του κοινοτικού μέσου όρου, δηλαδή την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Το ταμείο αυτό έχει έναν ενδεικτικό προϋπολογισμό 15,150 δισεκατομμύρια ECU μεταξύ 1993-1999 και χρηματοδοτεί έργα αποκλειστικά σε δύο τομείς: μεταφορές και περιβάλλον.

Και στους δύο τομείς τα παραπάνω κράτη έχουν σοβαρές ελλείψεις υποδομής με αποτέλεσμα, εάν έμεναν χωρίς κοινοτική ενίσχυση να αντιμετωπίζουν προβλήματα που θα απομάκρυναν ουσιαστικά τη σύγκλιση. Αν και δεν έχει επισήμως συμφωνηθεί ένας συγκεκριμένος επιμερισμός, μετά από μια αρχική ένδειξη 60% μεταφορές και 40% περιβάλλον ο προσανατολισμός τώρα είναι 50% μεταφορές και 50% περιβάλλον, γεγονός που σημαίνει περισσότερο από 7,5 δισεκατομμύρια ECU στις χώρες συνοχής για το περιβάλλον το διάστημα 1994-1999.

Ο παρακάτω πίνακας δίνει μια πρώτη εκτίμηση με βάση τα στοιχεία των χρηματοδοτήσεων του 1994, για όλες τις χώρες του Ταμείου Συνοχής:

Για την Ελλάδα η ενίσχυση των ταμείων στους τομείς του περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερα σημαντική. Το κόστος των αναγκαίων επενδύσεων για την περίοδο 1994-1999 στον τομέα του περιβάλλοντος εκτιμάται από το *Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος* (1993) σε 980 δισεκατομμύρια δραχμές (3,4 δισεκατομμύρια ECU σε τιμές 1994), εκ των οποίων τα 780 αφορούν μέτρα εφαρμογής κοινοτικής νομοθεσίας και πολιτικής.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι μόνο από το ταμείο συνοχής η Ελλάδα δικαιούται περίπου 2,7 δισεκατομμύρια ECU συνολικά (18% των πόρων του ταμείου συνοχής) δηλαδή 1,35 δι-

σεκατομμύρια ECU για τα έργα περιβάλλοντος (50%), ήτοι περίπου 40% των αναγκαίων επενδύσεων για την περίοδο 1994-1999. Στα ποσά αυτά θα πρέπει να προστεθούν και οι διαθέσιμοι πόροι στα περιφερειακά και τομεακά προγράμματα του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης καθώς και στις κοινοτικές πρωτοβουλίες (INTERREG II, URBAN κ.λπ.). Είναι λοιπόν φανερό η κοινοτική συμμετοχή στην προσπάθεια για τη βελτίωση των συνθηκών του περιβάλλοντος και την εφαρμογή μιας πολιτικής περιβάλλοντος σύμφωνα με τις αρχές του πέμπτου κοινοτικού προγράμματος δράσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πολιτική περιβάλλοντος της Κοινότητας βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, σε μια εποχή όπου τα περιβαλλοντικά ζητήματα απασχολούν όλο και περισσότερο τους πολίτες, τα κόμματα, τις κυβερνήσεις και τους διάφορους οργανισμούς, τόσο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο όσο και στο επίπεδο του πλανήτη μας. Οι προσπάθειες για ενσωμάτωση των στοιχείων του περιβάλλοντος στις άλλες πολιτικές αρχίζουν να δίνουν καρπούς. Οι διάφορες πιέσεις, ωστόσο, που ασκούνται στο περιβάλλον εξακολουθούν να αυξάνονται και διαφαίνεται έντονα η ανάγκη για ουσιαστικότερες και πλέον συντονισμένες ενέργειες σε όλα τα επίπεδα, μέσα από διαφανείς, δημοκρατικές και συλλογικές διαδικασίες και, κυρίως, συμμετοχή όλων των πολιτών. Η παραινεση, επομένως, των περιβαλλοντικών κινημάτων της δεκαετίας του 1980 «Δράσε σε τοπικό επίπεδο, σκέψου σε παγκόσμιο επίπεδο» όχι μόνο εξακολουθεί να ισχύει, αλλά είναι και ισχυρότερη, οδηγώντας σε νέες σκέψεις για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Ουσιαστικές αλλαγές αναμένονται να γίνουν σε τομείς που συνδέονται έμμεσα αλλά καθοριστικά με το περιβάλλον. Η εποχή των λιγότερο ή περισσότερο αυστηρών νομοθετικών ρυθμίσεων με αμφίβολη εφαρμογή στην πράξη τείνει να παραχωρήσει τη θέση της σε μια άλλη που θα λαμβάνει υπόψη της τα μεταβιομηχανικά χαρακτηριστικά της σημερινής ευρωπαϊκής κοινωνίας. Είναι σαφές, ασχέτως με το πότε θα ολοκληρωθεί, ότι υπάρχει μια στροφή προς την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού προβληματισμού στις άλλες πολιτικές. Στη συλλογιστική αυτή εντείνονται και οι προσπάθειες για την ενσωμάτωση του κόστους για την προστασία του περιβάλλοντος στις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών, είτε μέσω των δυνάμεων της αγοράς είτε μέσω παρεμβάσεων στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, οι διαρθρωτικές πολιτικές και οι πολιτικές για την έρευνα και την τεχνολογία αναμένεται ότι θα στραφούν κατ' ανάγκη προς τα θέματα του περιβάλλοντος, δημιουργώντας έτσι ένα νέο πλέγμα κανόνων αναπτυξιακής πολιτικής και ένα νέο τρόπο προγραμματισμού του χωροταξικού σχεδιασμού μέσα από δημοκρατικές ανοιχτές διαδικασίες και διαβουλεύσεις σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας.

Έτσι, σε διάφορους κύκλους αναπτύσσεται η ιδέα του επό-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ -
ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 1992-1994

Τομέας	Ενίσχυση (εκατομμύρια ECU)	Σύνολο %
Υδρευση	353,0	46,2
Ποιότητα νερών	80,0	10,5
Αποχέτευση	150,0	19,6
Οικιακά απόβλητα	18,8	2,5
Έλεγχος Διαβρώσεων	98,0	12,8
Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς	7,5	1,0
Βιομηχανική ρύπανση	18,1	2,4
Προστασία της φύσης	29,9	3,9
Άλλο	9,0	1,2
Σύνολο	764,3	100,0

(πηγή: Ταμείο Συνοχής)

μένου συγκεκριμένου βήματος μετά την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού στοιχείου στις άλλες πολιτικές. Της καθιέρωσης δηλαδή της προστασίας του περιβάλλοντος ως στόχου κάθε συγκεκριμένης πολιτικής. Έτσι, για παράδειγμα, η περιφερειακή πολιτική δεν θα σέβεται απλώς τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά θα θέτει αυτή καθεαυτή την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος ως κύριο στόχο. Με την ίδια λογική, η γεωργική πολιτική του μέλλοντος δεν θα περιορίζεται απλώς στην εισαγωγή περιορισμένων συνοδευτικών μέτρων με περιβαλλοντική διάσταση, αλλά θα θέτει ως κύριο στόχο τη διατήρηση, προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος. Μια τέτοια πολιτική αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον για χώρες λιγότερο αναπτυγμένες όπως η Ελλάδα, όπου το περιβάλλον παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα από τη μια (φυσικό περιβάλλον όχι έντονα υποβαθμισμένο, χημική και βιομηχανική ρύπανση περιορισμένη, κ.λπ.), αλλά και έντονες πιέσεις από την άλλη (αυξανόμενος τουρισμός, εντατικοποίηση της γεωργίας, υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, προβλήματα διαχείρισης αστικών αποβλήτων και λυμάτων).

Βέβαια, στο πλαίσιο της συνέχισης των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων σε κοινοτικό επίπεδο, αυξάνονται και οι υποχρεώσεις των χωρών μελών, όσον αφορά τη λήψη μέτρων. Όμως, μια τέτοια θεώρηση σε συνδυασμό με την ενδεχόμενη συνέχιση λειτουργίας των χρηματοδοτικών μέσων για την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής είναι κατά μια άποψη θετική για χώρες όπως η Ελλάδα, που διαφορετικά κινδυνεύουν όχι μόνο να μην πλησιάσουν την επιδιωκόμενη ανάπτυξη, αλλά και να μη δημιουργήσουν κατάλληλες συνθήκες για την ουσιαστική προστασία του περιβάλλοντος.

Τα ερωτήματα επομένως, για το μέλλον είναι:

- η προστασία του περιβάλλοντος επιβάλλεται να γίνει κύριος στόχος των άλλων πολιτικών;
- είναι αναγκαία η δημιουργία ενός ισχυρότερου πλέγματος περιβαλλοντικών ρυθμίσεων σε κοινοτικό επίπεδο;
- πρέπει να διατηρηθεί η αλληλεγγύη σε ευρωπαϊκό επίπεδο με επαρκή χρηματοδοτικά μέσα για τη διατήρηση και αναβάθμιση του περιβάλλοντος θεωρούμενου πλέον όχι μόνο ως εθνικού αγαθού;
- επιβάλλεται να σταθούμε σε μια πολιτική μεταφοράς επιβαρύνσεων από την εργασία και τις υπηρεσίες στη χρήση φυσικών-μη ανανεώσιμων πόρων;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα εργασία δεσμεύουν μόνο το συντάκτη τους.
2. Ε.Ε. αριθ. L 196/1967.
3. Ε.Ε. αριθ. C 112/1973.
4. World Commission on Environment and Development, 1987.
5. Ε.Ε. αριθ. L 193 της 31.7.1993.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992α: Η κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*. Ανασκόπηση COM (92)23 τελικό, τόμος III.
2. *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992β: Στόχος η Αειφορία*. Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη COM(92)23 τελικό, τόμος II.
3. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1993: Ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, απασχόληση - Οι προκλήσεις και η αντιμετώπισή τους για τη μετάβαση στον 21ο αιώνα*. Λευκό Βιβλίο. Λουξεμβούργο. Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
4. *Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος/Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1993. Αναγκαίες δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα*.
5. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994: Οδηγός των κοινοτικών πρωτοβουλιών 1994-1999*. Έκδοση 1η.
6. *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1996: Έκθεση προόδου της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος πολιτικής και δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη «Στόχος η Αειφορία» COM(96)624 τελικό, τόμος III.*
7. *Krämer, L. και Παλαιολόγος, Ν., 1992: Η συνθήκη ΕΟΚ και η προστασία του περιβάλλοντος*. Εκδόσεις Σάκκουλας/Αθήνα-Κομοτηνή.